

УДК 94(510:595.3):623.8"140/143"
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/1.27>

Козловський С.О.

<https://orcid.org/0000-0002-4590-2433>

Львівський національний університет імені Івана Франка

Долик О.С.

<https://orcid.org/0009-0009-1311-5791>

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА МАЛАККСЬКОГО СУЛТАНАТУ В ЕПОХУ ПОДОРОЖЕЙ ЧЖЕН ХЕ (1405–1433 РР.)

У статті здійснено комплексне дослідження історії становлення та розвитку зовнішньополітичних відносин Мінської імперії та Малаккського султанату в першій третині XV ст., у період семи масштабних заморських кампаній адмірала Чжен Хе (1405–1433 рр.). Вперше в сучасній українській історіографії зроблено спробу проаналізувати політико-дипломатичний, торгівельно-економічний та культурний виміри цих взаємин.

Методологічною основою дослідження стали принципи історизму, об'єктивності та системності. У роботі застосовано проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний та історико-типологічний методи. Особливу увагу приділено джерелознавчому аналізу китайських офіційних династичних хронік та анналів, а також творів, написаних безпосередніми учасниками подорожей Чжен Хе. Проведено порівняльне зіставлення і перехресну критику китайських і малайських нарративних джерел з метою історичної реконструкції подій досліджуваного періоду та виявлення специфіки міждержавних відносин.

Доведено, що включення Малаккського султанату до сфери впливу Мінської імперії було зумовлене передусім стратегічними інтересами китайського двору, спрямованими на контроль ключових морських комунікацій та розширення кола номінальних держав-данників у регіоні «Південних Морів». Встановлено, що дипломатичні контакти між сторонами відбувалися відповідно до принципів традиційної китайської «данницької системи», що проголошувала верховну владу «Сина Неба» над усім світом. Виявлено двоїстий характер політики Китаю щодо султанату: виступаючи гарантом безпеки Малакки від зовнішніх загроз, Піднебесна водночас стримувала надмірне посилення свого номінального васала, підтримуючи баланс сил у регіоні.

Показано, що масштабні морські кампанії 1405–1433 рр. під керівництвом Чжен Хе стали основою китайсько-малаккського союзу, забезпечуючи регулярний посольський обмін і сприяючи перетворенню Малакки на важливий транзитний центр міжнародної торгівлі. Простежено роль торгівельних операцій в умовах державної монополії Китаю та політики «морської заборони», а також деякі особливості поширення культурних впливів Піднебесної через практику символічної інвеститури малаккських правителів, церемоніальний етикет і діяльність місцевих китайських громад.

Ключові слова: Китай, династія Мін, Малаккський султанат, Середньовіччя, Чжен Хе, «данницька система», заморські експедиції, дипломатія, зовнішньополітичні відносини, морська торгівля.

Постановка проблеми. Виникнення та піднесення Малаккського султанату на початку XV ст. збіглося в часі з розгортанням масштабних морських експедицій Китаю під керівництвом адмірала Чжен Хе (1405–1433 рр.). Ці кампанії, демонструючи військову міць та престиж

Мінської імперії в регіоні «Південних Морів», водночас виконували цілий ряд дипломатичних функцій, налагоджуючи тісні взаємини між мінським двором та заморськими державами. Спільні інтереси Китаю та Малакки у зазначений період зумовили формування взаємовигідного союзу, що

набув політико-дипломатичного й торговельного характеру.

Попри значний інтерес науковців до історії подорожей Чжен Хе та зовнішньої політики Мінської імперії, двосторонні відносини останньої із Малаккським султанатом здебільшого розглядаються лише у ширшому контексті взаємин Китаю з державами «Південних Морів» у рамках «данницької системи» і не завжди виступають предметом окремого наукового дослідження. Водночас саме на їхньому прикладі найкраще простежуються механізми поєднання дипломатичних, торговельно-економічних та культурних чинників у формуванні зовнішньополітичних відносин Піднебесної з іншими державами у добу Середньовіччя. Дослідження становлення китайсько-малаккських контактів сприяє кращому розумінню окремих аспектів «данницької системи» Китаю епохи Мін, історичних витоків сучасних політико-економічних процесів у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та значення морських комунікацій у налагодженні взаємодії між великими державами та регіональними центрами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Джерельну базу дослідження складають передусім тогочасні китайські офіційні династичні хроніки та аннали, зокрема «Історія династії Мін» (*Мін ши*; 明史) [32] та «Істинні записи династії Мін» (*Мін ши-лу*; 明實錄) [26], що ґрунтовно висвітлюють зовнішню політику Мінської імперії у «Південних Морях». Важливим доповненням до них слугують твори безпосередніх учасників експедицій Чжен Хе, серед яких «Загальний огляд берегів океану» (*Ін'я шенлань*; 瀛涯勝覽) Ма Хуаня [14] та «Опис подорожей Зоряного флоту» (*Сінча шенлань*; 星槎勝覽) Фей Сіня [8]. Додатково було залучено окремі малайські нарративні джерела, насамперед «Малайські хроніки» (*Седжарах Мелаю*; 塞拉姆 历史) [15], що розповідають про заснування та політичний розвиток Малаккського султанату, його правлячу династію та відносини з сусідами.

Необхідно вказати на наявність незначної кількості спеціалізованих наукових робіт, присвячених детальному аналізу контактів Китаю та Малакки в період подорожей Чжен Хе. У загальних рисах це питання порушувалося в працях В. Гроеневелта [11], В. Рокхілла [21], П. Пелліо [19], Я. Дюйвендака [5], Л. Леватес [13] та Е. Дреєра [4]. Щоправда, специфіка міждержавних відносин у них розкрита вкрай фрагментарно, оскільки основна увага авторів зосереджується передусім на заморських

кампаніях Чжен Хе та загальних засадах політики Піднебесної у «Південних Морях».

Більш ґрунтовне висвітлення окремих аспектів взаємин Китаю та Малаккського султанату означеного періоду представлено у працях сучасних дослідників. Зокрема, Г. Ван детально проаналізував початковий етап становлення дипломатичних контактів між сторонами, а також діяльність перших малаккських правителів у системі відносин із Мінською імперією [28, с. 1–25; 29, с. 26–41]. Т. Сен розглянув вплив експедицій Чжен Хе на формування мережі міжрегіональних зв'язків в Індійському океані, приділивши особливу увагу ролі Малакки як важливого транзитного центру [23, с. 609–636]. Найповніше питання зовнішньополітичних відносин Мінської імперії та Малаккського султанату розкрито у напрацюваннях Б. Дармавана, котрий наголошує на взаємовигідному характері китайсько-малаккського союзу та вважає його одним із ключових факторів стабільності в регіоні «Південних Морів» [3, с. 48–60].

Водночас зауважимо, що дана проблема поки не знайшла жодного відображення в українській історичній науці. Крім того, глибшого вивчення потребують окремі особливості китайсько-малаккських дипломатичних відносин у межах «данницької системи», специфіка поєднання політичних, економічних та культурних чинників у цих взаєминах, а також стратегічна роль та місце Малакки у контексті зовнішньополітичного курсу Мінської імперії.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз становлення та розвитку зовнішньополітичних відносин Мінської імперії та Малаккського султанату в першій третині XV ст., з'ясування їх політико-дипломатичного, торговельно-економічного та культурного аспектів, а також визначення місця Малакки в системі стратегічних пріоритетів політики Піднебесної в регіоні «Південних Морів» у період морських експедицій Чжен Хе 1405–1433 рр.

Виклад основного матеріалу. Після утворення Мінської імперії у 1368 р. одним із першочергових зовнішньополітичних завдань, що постали перед її засновником Чжу Юаньчжаном (девиз правління Хун'у – «Розлив Войовничості»; 1368–1398 рр.) було утвердження міжнародного визнання нової династії та відновлення традиційної системи міждержавних відносин Китаю з сусідами, порушеної в епоху монгольського панування. З цією метою мінський двір розгорнув активну дипломатичну діяльність, одним із напрямів якої став заморський вектор. Уже в останній третині XIV ст.

китайські посольські місії почали регулярно відвідувати держави регіону «Південних Морів», встановлюючи офіційні дипломатичні контакти та запрошуючи місцевих правителів до участі у церемоніальних відносинах із імператорським двором [27, с. 584–586]. У результаті було налагоджено посольський обмін із низкою тамтешніх політичних утворень (Аннамом, Тямпою, Кхмерською імперією, Сіамом, королівством Маджапагіт, Брунеєм, Лусоном).

Дипломатична політика Мінської імперії виходила із засад традиційної китайської моделі світового порядку, в якому Піднебесна виступала цивілізаційним центром, а довколишні держави – такими, що входять до орбіти її політичного та культурного впливу. На практиці ця концепція втілювалася у вигляді «данницької системи» (*чаогунтісі*; 朝貢體系), відповідно до якої прибуття іноземних посольств трактувалося як акт визнання верховенства Китаю, а подарунки посланців – як «данина» (*зун*; 貢) «Сину Неба» [7, с. 135–144]. Натомість заморські володарі отримували з рук китайських послів імператорські «дари» (*лі*; 禮), а також символічні регалії влади, що засвідчували їхній номінальний васалітет [12, с. 64–66]. При цьому, для правителів невеликих держав «Південних Морів» участь у цій моделі відносин була досить вигідною, оскільки забезпечувала доступ до безпосередньої торгівлі з Китаєм, легітимізацію їхньої влади через символічну інвеституру, а також можливість заручитися політичною підтримкою наймогутнішої держави регіону.

Утвердження на престолі імператора Чжу Ді (девіз правління *Юнле* – «Вічна Радість»; 1402–1424 рр.) ознаменувало початок нового етапу реалізації зовнішньополітичної стратегії Мінської імперії у «Південних Морях» та перехід до активної заморської експансії. Наміри нового правителя передбачали суттєве розширення числа номінальних країн-данників Піднебесної в рамках «данницької системи» та встановлення китайської гегемонії в регіоні шляхом контролю над ключовими морськими комунікаціями [9, с. 1–12]. Безпека цих шляхів, а також лояльність розташованих уздовж них політичних утворень мали важливе значення як для функціонування сталих дипломатичних контактів, так і для тісно пов'язаної з ними торгівлі.

Практичним втіленням цієї політики стало спорядження низки масштабних морських експедицій під проводом придворного євнуха Чжен Хе (1371–1433), що відбулися у 1405–1433 рр. [1, с. 59–63]. Ці кампанії були для свого часу

по-справжньому грандіозними: за деякими оцінками, в кожній подорожі брало участь до 300 кораблів [30, с. 26], а загальна чисельність особового складу становила понад 27 тис. осіб [25, с. 232]. Зауважимо, що їхні завдання значно виходили за межі виключно дипломатичних чи торгівельних функцій. Величезні флотилії Чжен Хе були покликані продемонструвати військово-технічну могутність Китаю, схилити заморських правителів до встановлення данницьких відносин, врегулювати будь-які локальні конфлікти та поступово інтегрувати держави регіону до політико-економічної орбіти Мінської імперії [10, с. 327–347]. У результаті цих подорожей кількість держав, що підтримували офіційні контакти з імператорським двором, значно зросла, а сама «данницька система» набула небачених досі масштабів.

Особлива увага мінського двору зосереджувалася на стратегічно розташованих портах, здатних виконувати роль опорних пунктів китайської присутності у «Південних Морях» та забезпечувати матеріально-логістичну базу для регулярних заморських кампаній. У цьому контексті неабиякого значення набула Малаккська протока – головна транспортно-комунікаційна артерія, що поєднувала акваторію Південно-Китайського моря із басейном Індійського океану.

На початку XV ст. політична ситуація на Малаккському півострові визначалася суперництвом провідних держав регіону за контроль над стратегічно важливими прибережними територіями. Найбільш відчутними були претензії з боку Сіаму та яванського королівства Маджапагіт, які розглядали місцеві порти як сферу свого політичного впливу й прагнули утримувати їх у данницькій залежності [3, с. 48–50]. Приблизно в цей час, згідно з «Малайськими хроніками», на історичній арені півострова з'являється раджа Парамешвара (1344–1414 рр.), пізніше відомий як Іскандер Шах – виходець із правлячих кіл Суматри та останній правитель князівства Темасек (сучасний Сінгапур), який був змушений тікати на материк після завоювання острова королівством Маджапагіт [15, с. 85–89]. Вважається, що близько 1400 р. він закріпився у Малацці, де розпочав формування нового політичного центру [13, с. 77–78]. Малайська традиція приписує Парамешварі заснування самого міста, проте ймовірніше йдеться про розвиток уже існуючого торгівельного порту, стратегічне значення якого й зумовило інтерес до нього з боку сусідніх держав.

Зумівши утвердити свою владу в Малацці, Парамешвара, утім ще не став цілком самостійним

правителем. Ма Хуань повідомляє, що «ці землі знаходилися під пануванням Сіаму і були змушені сплачувати щорічну данину в розмірі сорока лянів золота, інакше за нею прибували сіамські війська...» [14, с. 108]. Такий стан справ змушував Парамешвару активно шукати зовнішньополітичної підтримки.

Вразливе становище Малакки не залишилося поза увагою мінського двору. Чжу Ді, вочевидь, було добре відомо про стратегічне значення Малаккської протоки та слабкість новопосталого Малаккського султанату [28, с. 7–9]. Зацікавлений у створенні зручного перевалочного пункту на шляху до Індії, куди саме готувався вирушити флот Чжен Хе, імператор вирішив використати сприятливу нагоду для поширення на Малакку політичного протекторату Китаю.

Першим практичним кроком у цьому напрямі стало відправлення у 1403 р. спеціальної посольської місії на чолі з уповноваженим посланцем Інь Ціном [23, с. 615]. Її завданням було детальне з'ясування політичної ситуації в регіоні, встановлення офіційних дипломатичних відносин із правителем Малакки та запрошення останнього до участі у «данницькій системі» Мінської імперії. Як засвідчує «Історія династії Мін», Парамешвара надзвичайно прихильно прийняв китайських послів, і разом з ними відправив до Піднебесної власних посланців із подарунками, висловивши бажання «*преднатися до території Китаю, які щорічно сплачують данину...*» [32]. Таким чином, він свідомо обрав номінальну залежність від Мінської імперії, яка дозволяла йому уникнути реальної підпорядкованості Сіаму. Символічна сплата «данини» місцевими товарами, яка, до того ж, супроводжувалася отриманням щедрих «дарів» у відповідь, не йшла в жодне порівняння із зобов'язанням величезних виплат сіамцям. Крім того, Малакка отримувала можливість налагодити надзвичайно вигідну безпосередню торгівлю із Китаєм.

Прагматичні задуми Парамешвари повністю здійснилися. Уже в 1405 р. він був визнаний незалежним легітимним правителем. Одночасно йому було надано китайський титул *вана* (王), що представляло собою усталену практику стосовно іноземних володарів, котрі вважалися данниками Піднебесної. Разом із титулом Парамешвара отримав офіційні грамоти та печатки, які засвідчували його номінальний васалітет, а також багаті «дари» від імператора (дорогі шовкові тканини, китайський церемоніальний одяг тощо). Ці регалії та подарунки прибули до Малакки на кораблях першої

експедиції Чжен Хе (1405–1407 рр.) [4, с. 49–62]. Визнання з боку Китаю дозволило Парамешварі зміцнити власну владу та отримати захист для протидії зовнішнім загрозам, не втрачаючи при цьому реальної самостійності.

Водночас одразу позбутися домагань зі сторони Сіаму не вдалося. Сіамська держава, що традиційно розглядала Малаккський півострів як сферу свого впливу, вкрай негативно сприйняла політичне зближення Парамешвари з Піднебесною і намагалася всіляко йому протидіяти. Ситуацію ускладнювало те, що під час перших двох подорожей (1405–1409 рр.) флот Чжен Хе був зосереджений на розв'язанні інших нагальних проблем у регіоні, зокрема ліквідації піратського осередку в Палембанзі [13, с. 70–73] та врегулюванні конфлікту із королівством Маджапагіт після інциденту з убивством місцевих китайців на о. Ява [4, с. 62–64]. За таких обставин, Сіам, який формально також перебував у системі данницьких відносин із Мінською імперією, протягом 1405–1409 рр. став чимраз сильніше тиснути на Малакку, щоб не допустити її переходу під китайський протекторат [3, с. 55–56]. Є підстави припускати, що мали місце локальні збройні зіткнення, хоча на відкриту війну сіамський двір не наважувався, побоюючись реакції Китаю.

Загострення конфлікту спонукало Піднебесну до дипломатичного втручання. З одного боку, Мінська імперія не була зацікавлена у відкритому протистоянні з Сіамом, який розглядався як важливий регіональний союзник, з іншого – прагнула забезпечити Малакку від зовнішніх небезпек, бажаючи використати її як зручний транзитний порт і опорний пункт для подальших заморських кампаній. У цьому контексті ключову роль відіграла третя експедиція Чжен Хе (1409–1411 рр.) в ході якої китайська сторона показово підтвердила свій політичний протекторат над султанатом.

Під час прибуття китайських посланців до Малакки наприкінці 1409 р. Парамешвара був повторно титулований як васал Піднебесної, а також отримав нові срібні печатки та інші символічні регалії влади – замість попередніх, які були відібрані сіамцями [3, с. 55–56]. За свідченням Фей Сіня, «*Чжен Хе встановив кам'яну стелу, на якій було вказано, що ця територія тепер зветься Малаккською державою. Після цього Сіам більше не наважувався непокоїти Малакку...*» [8, с. 55]. Крім того, у місті було створено китайську торгову факторію, в якій, можливо, розміщувався невеликий гарнізон [23, с. 615]. Таким чином, дії Мінської імперії стали вирішальним фактором

міжнародного утвердження Малаккського султанату.

Важливим свідченням зміцнення китайсько-малаккських відносин став особистий візит Парамешвари (який прийняв іслам під іменем Іскандера Шаха) до Китаю у 1411 р., здійснений на зворотному шляху третьої експедиції Чжен Хе. Як зазначають «Істинні записи династії Мін», *«Правитель Малакки разом із дружиною, дітьми та наближеними сановниками числом понад 540 осіб прибув до імператорського двору. Під час аудієнції він урочисто підніс данину... після чого був удостоєний особливих почесностей. Син Неба особисто влаштував бенкет і обдарував правителя... а для його дружини та чиновників було надано окреме частування...»* [26]. Факт цього візиту та урочистого прийому засвідчив високий статус Малакки в системі зовнішньополітичних контактів Піднебесної та остаточне утвердження влади Парамешвари під китайським протекторатом.

Після подій 1409–1411 рр. відносини Китаю та Малакки вступили в нову фазу свого розвитку, набувши повністю впорядкованого характеру відповідно до принципів «данницької системи». Така форма взаємодії закріплювала за Мінською імперією роль номінального сюзерена, союзника та протектора, передбачаючи дипломатичне посередництво у врегулюванні регіональних конфліктів за участю султанату.

Як уже згадувалося вище, одну з базових засад функціонування «данницької системи» становив регулярний посольський обмін. Прибуття іноземних місій з «даниною» до імператорського двору розглядалося китайською стороною як показове свідчення визнання верховенства «Сина Неба» та включення відповідної держави до ієрархічної моделі світового порядку на чолі з Піднебесною. При цьому «данина», яка зазвичай складалася із місцевої натуральної продукції, виробів ремесла або екзотичних тварин, не мала істотної практичної цінності й виконувала передусім символічну функцію демонстрації покори [6, с. 129–135]. Водночас для самих заморських правителів участь у посольських контактах відкривала можливості для отримання імператорських «дарів» (котрі значно перевищували вартість піднесеної «данини») та символічного підтвердження і міжнародної легітимізації власної влади, що робило такі місії надзвичайно вигідними. У цьому контексті інтенсивність обміну посольствами виступала важливим показником рівня міждержавних відносин.

Китайсько-малаккські взаємини у 1412–1433 рр. демонструють у цьому відношенні

винятково високу динаміку. Якщо на етапі становлення контактів (1403–1411 рр.) до Китаю прибули лише чотири малаккські місії (останньою з яких став особистий візит Парамешвари), то вже у 1412–1433 рр. джерела фіксують аж п'ятнадцять посольств із султанату [29, с. 32–33]. У свою чергу, Чжен Хе регулярно відвідував Малакку під час своїх наступних чотирьох походів [4, с. 75–95; 150–164]. Це виразно засвідчує не лише стабілізацію та розвиток дипломатичних відносин між сторонами, але й перетворення Малакки на одного із найактивніших учасників «данницької системи» серед держав «Південних Морів».

Особливо показовою є участь в окремих місіях самих малаккських володарів. Загалом впродовж означеного періоду до Китаю було здійснено чотири особисті візити султанів [29, с. 35–40]. Слід зауважити, що подібна практика безпосередніх аудієнцій при імператорському дворі відповідала усталеним нормам «данницької системи», оскільки кожен новий правитель заморської держави-данника повинен був отримати символічну інвеституру з рук «Сина Неба», для того, щоб вважатися легітимним васалом. Щоправда, дуже мало держав регіону справді дотримувалися цього правила. Так, окрім султанів Малакки, відомо про особисті візити до Китаю лише правителів Брунею [13, с. 74–75] та Самудери [32], що ще більше підкреслює винятковий характер китайсько-малаккських відносин.

Згідно з «Істинними записами династії Мін», син та спадкоємець Парамешвари – Мегат Іскандер Шах (1414–1424 рр.), у 1414 р. *«прибув до двору та повідомив про смерть свого батька... Відповідно до імператорського указу, він успадкував титул правителя... Йому було подаровано золото, срібло та шовкові тканини...»* [26]. Ця місія підтвердила васальний статус Малакки. У 1419 р. султан здійснив ще одну подорож до Піднебесної, вочевидь, на борту суден п'ятої експедиції Чжен Хе (1417–1419 рр.) [29, с. 37–38]. Повторна особиста аудієнція засвідчила не лише подальше підтримання формальних данницьких практик, але й прагнення поглибити безпосередній зв'язок із мінським двором.

Традиція особистих візитів, започаткована Парамешварою та продовжена Мегат Іскандер Шахом, отримала подальший розвиток за правління наступного султана – Мухаммад Шаха (1424–1444 рр.). У 1424 р. він *«разом із дружиною та воєначальниками прибув до двору та підніс данину... Причиною цієї подорожі послужила смерть його батька та сходження на престол...»*

[26]. Як і у випадку з посольством 1414 р., ця місія мала на меті отримання символічної інвеститури та підтвердження зовнішньополітичного курсу Малакки на тісну взаємодію з Мінською імперією.

На кораблях флотилії Чжен Хе, що поверталися до Китаю із останнього заморського походу (1431–1433 рр.), султан у 1433 р. вдруге відвідав Піднебесну. «Істинні записи династії Мін» повідомляють, що імператор Чжу Чжанцзі (девиз правління *Сюань-де* – «Поширення Чесноти»; 1425–1435 рр.) «наказав розмістити їх [Мухаммад Шаха та його родину] у Нанкіні, виявляючи до них особливу щедрість...» [26]. Відомо, що султан отримав у своє розпорядження китайське судно для повернення на Батьківщину [32]. Подібний рівень вшанування наочно підкреслював привілейоване становище малаккського володаря серед інших заморських данників імперії.

Варто зауважити, що незважаючи на остаточне міжнародне визнання Малаккського султанату та його входження до «данницької системи», загроза з боку Сіаму протягом першої третини XV ст. продовжувала зберігатися. Сіамські правителі не полишали спроб відновити колишній вплив на Малаккському півострові, а зміцнення політичних позицій султанату, розширення його кордонів і стрімке економічне зростання лише загострювали ситуацію. За таких умов протекторат Мінської імперії продовжував відігравати ключову роль як фактор зовнішньополітичної безпеки Малакки. При цьому, показовим є те, що дипломатична підтримка Китаю аж ніяк не була одностороннім заступництвом.

Перший серйозний спалах напруженості після затишся 1409 р. припав на 1419 р., коли сіамська сторона вдалася до демонстрації сили, бажаючи відновити практику примусової данницької залежності Малакки. Реакцією мінського двору стало направлення до Сіаму імператорського маніфесту, в якому зазначалося: «Нещодавно правитель Малакки успадкував престол... Він виконав волю свого батька та прибув до двору, щоб піднести данину... Однак я дізнався, що ви [сіамці] без жодної причини мали намір відправити проти нього війська... Загравати з війною... неприпустимо... Слід добре пам'ятати про це...» [26]. Поряд із цим, уже на початку 1420 р. мінський двір прихильно прийняв сіамського посла і надіслав його правителю щедрі «дари». Така подвійна політика швидко дала результат: у 1421 р. до Китаю прибуло чергове сіамське посольство з «даниною» «на знак визнання провини за злочин, вчинений у Малацці» [26].

Подібна ситуація повторилася у 1431 р. Султан Мухаммад Шах через послів повідомив імператора, що побоюється особисто вирушати до Китаю у зв'язку із погрозами зі сторони Сіаму [32]. У відповідь імператор Чжу Чжанцзі розпорядився надіслати сіамському володарю новий маніфест із закликом «розвивати хороші відносини з сусідами та... не діяти нерозсудливо чи агресивно...» [26]. Послання було доставлене на кораблях сьомої експедиції Чжен Хе, які водночас на зворотному шляху доправили малаккського султана до Піднебесної.

Вищенаведені прецеденти показують, що, під час дипломатичного врегулювання суперечностей між Малаккою та Сіамом, Мінська імперія притримувалася виразно прагматичного двоїстого курсу. Китайські імператори стримували агресію Сіаму і тим самим убезпечували Малакку, однак уникали прямого військово-політичного втручання, зберігаючи союзницькі відносини з обома державами. Така стратегія засвідчує, що головною метою мінської політики в регіоні «Південних Морів» було підтримання стабільності та рівноваги сил, а також закріплення за собою ролі арбітра у міждержавних зносинах.

Важливим є той факт, що, поряд із гарантуванням безпеки Малакки, китайський протекторат одночасно слугував інструментом стримування її власних експансіоністських амбіцій. Найбільш показовим став прецедент 1413 р., коли Парамешвара спробував поширити свій контроль на стратегічно важливий порт Палембанг на о. Суматра. Апелюючи до авторитету «Сина Неба», він заявляв, що нібито отримав із Китаю імператорський указ, який санкціонував «приєднання» цих територій до султанату, і намагався використати це для залякування яванського магараджі – формального сюзерена цих земель [26].

Ситуацію ускладнював особливий політичний статус самого Палембанга. Після яванського завоювання 1377 р. місто номінально підпорядковувалося королівству Маджапагіт, однак уже на початку XV ст. фактична влада там зосередилася у руках впливових представників місцевої китайської громади [18, с. 10]. У 1407 р. мінський двір надав заможному купцю Ши Цзіньціню титул «очільника умиротворення» (*сюань вей си ши*; 宣慰司使), а Палембанг було проголошено «умиротвореним інородницьким округом» (*сюань вей си*; 慰司使) [4, с. 57–58]. Це означало часткову інтеграцію міста та прилеглих районів до адміністративної системи Мінської імперії. Водночас яванський магараджа надалі зберігав формальний контроль над Палембангом.

За таких умов експансіоністські наміри Парамешвари були зустрінуті в Китаї вкрай негативно. Імператор Чжу Ді рішуче відмовився підтримати безпідставні малакські претензії й надіслав до яванського двору маніфест із наказом проігнорувати вимоги султана [26]. Така позиція Піднебесної пояснювалася прагненням зберегти баланс сил у регіоні, уникнути конфлікту із королівством Маджапагіт і водночас не допустити втрати стратегічно важливого осередку китайського впливу та присутності на Суматрі. У підсумку, цей епізод вкотре засвідчив двоїстий характер політики Мінської імперії, яка у стосунках із Малаккою переслідувала, перш за все, власні інтереси.

Невід'ємним елементом союзницьких відносин Мінської імперії та Малакського султанату в означений період було використання гавані Малакки як опорної бази під час заморських експедицій Чжен Хе. Вигідне розташування порту в центрі Малакської протоки перетворювало його на зручний транзитно-логістичний пункт для китайських ескадр, що прямували в «Західний Океан». Як відомо, Чжен Хе в ході кожної із своїх подорожей двічі зупинявся в Малакці (на попутному та зворотному шляхах) [25, с. 233–236], що демонструє виняткову важливість даного міста в системі морських комунікацій регіону.

Номінальний васальний статус султанату та його абсолютна політична лояльність мінському двору гарантували китайським мореплавцям безпечну стоянку й належне матеріально-технічне забезпечення. Під час зупинок у Малакці здійснювалися огляд та можливий ремонт суден, поповнення запасів прісної води та провізії, а також заготівля важливих ресурсів – зокрема місцевої деревини та смол [13, с. 79]. Окрім цього, порт слугував перевалочним пунктом для вантажів і товарів з кораблів Чжен Хе. Вище вже згадувалося про заснування у місті в 1409 р. постійної китайської факторії. Ма Хуань у своїх записах згадує, що *«було зведено частокіл, споруджено четверо воріт і сторожові вежі. В середині знаходилася друга стіна та склади, наповнені всіма необхідними припасами... Судна, повертаючись із різних країв, причаляють тут і збираються разом. Найрізноманітніші цінності та припаси розподіляються і знову завантажуються на кораблі...»* [14, с. 113]. Таким чином, гавань Малакки стала ключовим опорним пунктом заморської інфраструктури походів Чжен Хе.

Важливим чинником, що визначав специфіку китайсько-малакських економічних контактів у першій третині XV ст., була офіційна політика

«морської заборони» (*хайцзінь*; 海禁), запроваджена мінським урядом у 1371 р. Вона передбачала суворе обмеження приватної зовнішньої торгівлі та встановлення на неї державної монополії. За таких обставин купівля-продаж товарів здійснювалися переважно в межах «данницької системи», коли посольський обмін супроводжувався санкціонованими торгівельними операціями [16, с. 77–78].

Із Малакки до Китаю потрапляв досить широкий асортимент товарів: кардамон, перець, агарова, сандалова та ебенова деревина, різноманітні пахощі та ароматичні смоли, жовтий віск, слонова кістка, олово, а також цукрова тростина, банани, цибуля, імбир, часник, гірчиця, кавуни тощо [17, с. 25]. Натомість із Піднебесної надходили шовк, порцеляна, папір, лаковані вироби, золоті та срібні предмети розкоші, а також мідні монети, котрі активно використовувалися у грошовому обігу Південно-Східної Азії [22, с. 31–33; 17, с. 19–21]. Варто зауважити, що флот Чжен Хе, з огляду на широкі географічні межі плавань [2, с. 5–8], під час кампаній 1405–1433 рр. виконував важливу роль торгівельного посередника, відтак через Малакку проходила продукція не лише китайського, але й індійського та арабського походження, що сприяло поступовому перетворенню міста на провідний центр міжнародної торгівлі у «Південних Морях».

У цьому контексті варто згадати також про активну міграцію вихідців із Піднебесної до регіону «Південних Морів», що розпочалася ще наприкінці XIII ст., після монгольського завоювання Китаю [18, с. 9]. Нова її хвиля припала на кінець XIV – першу половину XV ст., що було пов'язано із запровадженням політики «морської заборони», яка позбавила значну частину населення південно-східних прибережних провінцій традиційних джерел доходу. Це підштовхнуло багатьох китайців до переселення за межі Піднебесної, в результаті чого у Південно-Східній Азії та на островах Малайського архіпелагу почали формуватися китайські поселення, що нараховували декілька сотень мешканців [24, с. 96–99]. Малакка у цьому сенсі аж ніяк не була винятком.

Перші відомості про китайських поселенців у Малакці подає Фей Сінь [8, с. 54]. Частина колоністів поступово асимілювалася із місцевим населенням, однак значна їх кількість продовжувала зберігати власну мову, звичаї та культурні традиції. Регулярні заходи флотилій Чжен Хе до малакської гавані, а також функціонування китайської факторії, безперечно, сприяли подальшому

зростанню чисельності цієї колонії та зміцненню її економічних позицій.

Є підстави припускати, що, зосереджуючи у своїх руках вагому частку тамтешньої транзитної торгівлі в Малаккській протоці, місцеві китайські купці могли справляти відчутний вплив й на політичне життя султанату. За деякими свідченнями, султан Мегат Іскандер Шах був одружений з дочкою очільника місцевої китайської громади, ім'я якої невідоме [20, с. 237]. Цей епізод згодом отримав легендарне відображення у «Малайських хроніках», де дружиною одного із малаккських правителів виступає китайська принцеса Хан Лі По – постать повністю вигадана [15, с. 173–184], що, однак, показово демонструє важливе значення китайського чинника в малайській історичній традиції.

Союзні відносини Китаю та Малакки супроводжувалися також поширенням культурних впливів Піднебесної на султанат. Насамперед, у межах «данницької системи» мінський уряд приділяв особливу увагу заохоченню заморських правителів до запровадження при дворі китайського літочислення, наслідування придворних урочистостей та етикету, а також носіння спеціального церемоніального одягу, наданого імператором. Подібна практика відповідала уявленням політичної еліти Мінської імперії про те, що рівень розвитку інших народів визначається ступенем засвоєння ними культурних норм Піднебесної [31, с. 20]. Ці запозичення розглядалися як шлях поступового «окультурення» сусідів і водночас як наочне свідчення сюзеренітету над ними «Сина Неба».

Яскравим прикладом такого цілеспрямованого культурного впливу стало вручення Парамешварі під час особистої аудієнції в 1411 р. багатих «дарів», що мали не лише матеріальну, але й глибоко ритуально-репрезентативну цінність. У «Істинних записках династії Мін» зазначено, що султану було даровано *«золотий і нефритовий пояси та церемоніальні атрибути... а також ритуальні шати, виткані золотими нитками... Окрім цього, були вручені головні убори та набір обрядового одягу...»* Його дружина, у свою чергу, отримала *«чотири набори вбрання з візерунчастого тонкого шовку та газу, прошитого золотими нитками»*, тоді як *«головні убори та пояси були даровані синам і небожам правителя...»* [26]. Подібні подарунки, окрім засвідчення імператорської милості, демонстрували символічне включення Малакки до культурної орбіти Піднебесної.

Окрім «офіційних» впливів, окремі елементи китайської культури поширювалися й через

місцеві громади. Джерела згадують про наявність у Малакці значної кількості будівель – палаців, адміністративних споруд та звичайних будинків – зведених за китайським архітектурним зразком [11, с. 126]. Це може свідчити не лише про заможність частини колоністів, але й про престижність китайських культурних форм у середовищі місцевої малаккської еліти.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати підсумкові узагальнення щодо характеру та значення китайсько-малаккських відносин першої третини XV ст., а також окреслити перспективи подальших наукових напрацювань у цьому напрямку.

По-перше, встановлено, що включення Малаккського султанату до системи зовнішньополітичних відносин Мінської імперії було безпосередньо пов'язане зі стратегічними намірами китайського двору. Зокрема, йшлося про прагнення контролювати ключові комунікації та порти «Південних Морів», розширити коло номінальних держав-данників і закріпити політичну гегемонію Піднебесної у регіоні. У цьому контексті, Малакка, розташована на перехресті найважливіших торговельних шляхів, набула для Китаю особливого геополітичного значення.

По-друге, з'ясовано, що дипломатичні контакти між сторонами будувалися на основі засад традиційної китайської «данницької системи», що проголошувала Піднебесну цивілізаційним центром світу. Така модель взаємин поєднувала символічну ієрархічність із прагматичними вигодами. Для мінського двору вони означали розширення сфери впливу та міжнародне утвердження нової династії, тоді як для малаккських правителів – легітимізацію їхньої влади, отримання політичного протекторату і доступ до санкціонованої торгівлі з Китаєм. Таким чином, відносини мали взаємовигідний, хоча й нерівноправний характер.

По-третє, виявлено, що політика Мінської імперії по відношенню до султанату була двоїстою: виступаючи гарантом безпеки Малакки від зовнішніх загроз, Піднебесна одночасно стримувала надмірне посилення свого васала, дотримуючись курсу на підтримання регіонального балансу сил. Це проявлялося як у формально-нейтральних імператорських маніфестах під час загострення відносин між Малаккою та Сіамом, так і у відмові підтримати територіальні домагання султанату. Відтак, визначальним залишався пріоритет стратегічних інтересів Китаю.

По-четверте, доведено, що масштабні морські експедиції Чжен Хе 1405–1433 рр. відіграли

ключову роль у становленні та подальшому розвитку взаємин Мінської імперії та Малаккського султанату. Вони забезпечували регулярний посольський обмін, виступали показовою демонстрацією військово-політичної підтримки з боку Піднебесної та зумовили включення Малакки до обширної мережі міжрегіональних морських комунікацій. У підсумку, ці кампанії стали основою китайсько-малаккського союзу першої третини XV ст.

По-п'яте, простежено, що торгівельно-економічний та культурний аспекти відігравали важливу роль у зміцненні союзницьких відносин. Інтенсивний товарообіг – обмін китайського шовку, порцеляни, золотих, срібних і лакованих ремісничих виробів на прянощі, пахощі, цінну деревину та інші ресурси Малаккського півострова – сприяв перетворенню Малакки на провідний транзитний

центр регіону. Одночасно на султанат поширювалися культурні впливи Піднебесної: через символічну процедуру інвеститури малаккських правителів, церемоніальний етикет, а також діяльність місцевих китайських громад.

Перспективи подальших досліджень убачаються у поглибленому аналізі відносин Мінської імперії з Малаккським султанатом та іншими державами «Південних Морів» з метою виявлення спільних і відмінних механізмів інтеграції до «данницької системи»; вивченні китайської середньовічної діаспори в Малакці як важливого чинника економічної та культурної взаємодії двох цивілізацій; міждисциплінарному дослідженні матеріальних і культурних слідів китайської присутності на Малаккському півострові на основі даних археологічних та писемних джерел.

Список літератури:

1. Долик О. Життя та діяльність Чжен Хе: шлях від в'язня до адмірала. *VIII Конгрес сходовознавців: збірник матеріалів (20 грудня 2024 року)*. Львів: Liha-Pres, 2024. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-14>.
2. Долик О., Козловський С. «Ми подолали понад сто тисяч лі безкраїх морських просторів»: до питання про географічні межі експедицій Чжен Хе. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XVIII міжнародної наукової конференції (14 листопада 2024 р.)*. Львів: Liha-Pres, 2024. С. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-442-2-1>.
3. Darmawan B. Malacca and Ming Dynasty in 15th–16th Centuries: A Diplomatic Relations and Regional Stability. *JUSPI (Journal Sejarah Peradaban Islam)*. 2024. Vol. 8. № 1. P. 48–60. DOI: <https://dx.doi.org/10.30829/juspi.v8i1.18491>.
4. Dreyer E. Zheng He, China, and the Oceans in the Early Ming Dynasty (1405–1433). New York: Pearson Longman, 2007. 237 p.
5. Duyvendak, J. The True Dates of the Chinese Maritime Expeditions in the Early Fifteenth Century. *T'oung Pao*. 1939. № 5. P. 341–413.
6. Fairbank J. Tributary Trade and China's Relations with the West. *The Far Eastern Quarterly*. 1942. Vol. 1. № 2. P. 129–149.
7. Fairbank J., Teng S. On the Ch'ing Tributary System. *Harvard Journal of Asiatic Studies*. 1939. Vol. 6. № 2. P. 135–246.
8. Fei Xin. Hsing-Ch'a Sheng-Lan / Translated by Mills J. Cambridge: University Press, 1996. 153 p.
9. Finlay R. The Treasure Ships of Zheng He: Chinese Maritime Imperialism in the Age of Discovery. *Terrae Incognitae*. 1991. № 23. P. 1–12.
10. Finlay R. The Voyages of Zheng He: Ideology, State Power and Maritime Trade in Ming China. *Journal of The Historical Society*. 2008. № 8. P. 327–347.
11. Groeneveldt W. Notes on the Malay Archipelago and Malacca: Compiled from Chinese Sources. Batavia: W. Bruining, 1876. 144 p.
12. Kuhn F. Much More Than Tribute: The Foreign Policy Instruments of the Ming Empire. *Journal of Chinese History*. 2021. № 5. P. 59–82. DOI: [10.1017/jch.2020.43](https://doi.org/10.1017/jch.2020.43).
13. Levathes L. When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne (1405–1433). New York: Simon & Schuster, 1994. 207 p.
14. Ma Huan. Ying-Yai Sheng-Lan / Translated and edited by Mills J. Cambridge: University Press, 1970. 393 p.
15. Malay Annals / Translated by Leyden J. London: Paternoster-Row, 1821. 362 p.
16. Matsuura A. Chinese Sea Merchants and Pirates. *A Selection of Essays on Oriental Studies of ICIS* / Ed. by Takao F. Kansai: Institute for Cultural Interaction Studies, 2011. P. 63–84.
17. Meyer J. Tribute and Trade: An Overview of Economic Relations between China and Southeast Asia During the Song and Ming Dynasty. *Wittenberg University East Asia Studies Journal*. 2023. Vol. 46. P. 15–31.

18. Miksic J. China and the Maritime Silk Road: from Passive to Active Participant. *Research Handbook on the Belt and Road Initiative* / Ed. by Liow J. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2021. P. 2–13.
19. Pelliot P. Les Grands Voyages Maritimes Chinois Au Début Du XVe Siècle. *T'oung Pao*. 1933. Vol. 30. № 3. P. 237–452.
20. Purcell V. The Chinese in Southeast Asia. Oxford: University Press, 1980. 624 p.
21. Rockhill W. Notes on the Relations and Trade of China with the Eastern Archipelago and the Coast of the Indian Ocean during the Fourteenth Century. *T'oung Pao*. 1915. Vol. 16. № 1. P. 61–159.
22. Sen T. Diplomacy, Trade and the Quest for the Buddha's Tooth: The Yongle Emperor and Ming China's South Asian Frontier. *Ming China: Courts and Contacts 1400–1450* / Ed. by Craig C. London: The British Museum Press, 2016. P. 26–36.
23. Sen T. The impact of Zheng He's Expeditions on Indian Ocean Interactions. *Bulletin of SOAS*. 2017. Vol. 79. № 3. P. 609–636. DOI: 10.1017/S0041977X16001038.
24. Stuart-Fox M. A Short Story of China and Southeast Asia: Tribute, Trade and Influence. Crow Nest: Allen & Unwin, 2003. 278 p.
25. The Cambridge History of China. Vol. 7, Part 1 / Ed. by Mote F., Twitchett D. Cambridge: University Press, 2008. 859 p.
26. Wade G. Southeast Asia in the Ming Shi-lu: An Open Access Resource. *The National University of Singapore E-Press*. URL: <https://epress.nus.edu.sg/msl/> (last accessed 28.10.2025).
27. Wade G. Engaging the South: Ming China and Southeast Asia in the Fifteenth Century. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. 2008. Vol. 51. № 4. P. 578–638. DOI: 10.1163/156852008X354643
28. Wang G. The Opening of Relations Between China and Malacca, 1403–1405. *Admiral Zheng He & Southeast Asia* / Ed. by Suryadinata L. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005. P. 1–25.
29. Wang G. The First Three Rulers of Malacca. *Admiral Zheng He & Southeast Asia* / Ed. by Suryadinata L. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005. P. 26–41.
30. Yang W. Admiral Zheng He's Voyages to the “West Oceans”. *Education About Asia*. 2014. Vol. 19. No 2. P. 26–30.
31. Zurndorfer H. Tribute, Trade and the Demise of the Chinese World Order in Ming (1368–1644) and Qing (1644–1911) China. *Leidschrift: Het Rijk Van Het Midden*. 2004. Vol. 18. № 3. P. 17–31.
32. 明史卷三百〇四 列傳第一百九十二 宦官一 鄭和 金英 王振 曹吉祥 懷恩 汪直 梁芳 何鼎 李廣 蔣琮 劉瑾 張永 谷大用 History of Ming. Vol. 304. *Chinese Notes*. URL: <https://chinesenotes.com/mingshi/mingshi304.html> (last accessed 28.10.2025).

Kozlovskiy S.O., Dolyk O.S. FOREIGN POLICY RELATIONS BETWEEN THE MING EMPIRE AND THE MALACCA SULTANATE IN THE ERA OF ZHENG HE'S VOYAGES (1405–1433)

The article presents a comprehensive study of the formation and development of foreign policy relations between the Ming Empire and the Malacca Sultanate in the first third of the 15th century, during the period of admiral Zheng He's seven large-scale overseas expeditions (1405–1433). For the first time in modern Ukrainian historiography, an attempt is made to analyze the political-diplomatic, trade-economic and cultural dimensions of these relations.

The methodological framework of the study is grounded in the principles of historicism, objectivity and systematic analysis. The research employs the problem-chronological, comparative-historical and historical-typological methods. Attention is devoted to a source-critical analysis of official Chinese dynastic chronicles and annals, as well as to the accounts authored by the direct participants of Zheng He's voyages. A comparative examination and cross-critical analysis of Chinese and Malay narrative sources have been undertaken to reconstruct the historical events of the period under study and to identify the specific features of interstate relations.

It has been demonstrated that the incorporation of the Malacca Sultanate into the sphere of influence of the Ming Empire was primarily due to the strategic interests of the Chinese court, aimed at controlling key maritime communications and expanding the circle of nominal tributary states in the “Southern Seas” region. It has been established that diplomatic contacts between two polities were structured in accordance with the principles of the traditional Chinese “tributary system”, which proclaimed the supreme authority of the “Son of Heaven” over the entire world. The study reveals the dual nature of China's policy toward the Sultanate: while acting as a guarantor of Malacca's security against external threats, the Ming court simultaneously sought to restrain the excessive strengthening of its nominal vassal, thereby maintaining a regional balance of power.

It is shown that the large-scale maritime campaigns of 1405–1433 under the command of Zheng He constituted the foundation of the Sino-Malaccan alliance, ensuring regular diplomatic exchanges and

contributing to Malacca's transformation into a major transit hub of international trade. The role of commercial operations conducted under conditions of state monopoly and the "maritime prohibition" policy is examined, as are specific features of the dissemination of Chinese cultural influences through the practice of symbolic investiture of Malaccan rulers, court ceremonial norms and the activities of local Chinese communities.

Keywords: *China, Ming Dynasty, Malacca Sultanate, Middle Ages, Zheng He, "Tributary System", Maritime Expeditions, Diplomacy, Foreign Policy Relations, Maritime Trade.*

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.05.2026